

Asia: VN/27681/2025

Lausuntopyyntö sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta annetun lain kehittämistarpeiden arviomuistiosta

Lausunnonantajan lausunto

Kommenttinne arviomuistion luvusta 5 (Valvontalain 1 luku Yleiset säännökset)

SOSTE kiittää mahdollisuudesta lausua arviomuistiosta, joka on huolellisesti laadittu ja kattava.

SOSTE pitää lakia sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta (741/2023; valvontalaki) asiakkaan ja potilaan näkökulmasta keskeisenä, sillä sen tarkoituksena on varmistaa sosiaali- ja terveydenhuollon asiakas- ja potilasturvallisuus ja laadultaan hyvät sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut sekä edistää palveluiden järjestäjien, palveluntuottajien ja viranomaisten välistä yhteistyötä.

Arviomuistiossa todetaan, ettei 1.1.2024 voimaantulleesta valvontalaista ole vielä kertynyt vakiintunutta tulkinta- tai soveltamiskäytäntöä. Muistion laatimisessa on huomioitu valvontalakia soveltavien valvontaviranomaisten, ylimpien laillisuusvalvojen, hyvinvointialueiden ja muiden palvelunjärjestäjien, palveluiden tuottajien sekä muiden sidosryhmienvolvontalain huomioita lain toimivuudesta, sen vaikutuksista sekä lainsäädännön muutostarpeista.

Arviomuistiosta ilmenee, että valvontaviranomaiset ovat tuoneet esille useita kohtia, joissa valvontalakia tai sen tulkintaa tulisi selkiyttää. SOSTE katsoo, että etenkin kaikkein heikoimmassa asemassa olevien ihmisryhmien sosiaali- ja terveystalvontalain palveluiden järjestämisen ja tuottamisen valvonnan osalta pitää olla selvää, mille taholle niiden valvonta kuuluu. Valvontaviranomaiset ovat niin ikään huomauttaneet, että tulevat muutokset sosiaalihuollon ja lastensuojelun substanssilainsäädännössä sekä ammattihenkilölainsäädännössä, tulee ottaa huomioon myös valvontalaissa. Nämä lait vaikuttavat kaikkein heikoimmassa asemassa oleviin ja ulkopuolisen valvonnan merkitys korostuu heidän turvallisuutensa suojelemisessa.

Valvontalain mukaisten valvonta- ja rekisteröintitehtävien siirtyminen 1.1.2026 alkaen uuteen valtakunnalliseen Lupa- ja valvontavirastoon mahdollistaa lain yhtenäisen tulkinnan ja ohjeistuksen. SOSTE pitää oleellisenä, että lakia tulkitaan yhdenmukaisesti eri puolilla maata, mikä vahvistaa kansalaisten alueellista yhdenvertaisuutta, oikeusturvaa ja tekee hallintotoiminnasta nykyistä ennakoitavampaa.

SOSTE pitää hyvänä, että arviomuistiossa on kiinnitetty huomiota hyte-järjestämistehtävän valvonnan lainsäädännön puutteisiin. Valvontaviranomaiset ovat pitäneet lainsäädäntöä

riittämättömänä hyte-järjestämistehtävän valvonnan kannalta ottaen huomioon, että kunnan tehtävä hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä on keskeinen. Erityisesti yhteistyövelvoitteiden toteutumisessa on puutteita, ja sääntelyä pidetään epäjohdonmukaisena, koska valvonta ja omavalvonta koskevat selkeämmin hyvinvointialueita kuin kuntia. Jatkossa valvonnan ja omavalvonnan soveltamista kuntiin tulisi selkeyttää, huomioiden aiemmat valvontakäytännöt.

Kommenttinne arviomuistion luvusta 6 (Valvontalain 2 luku Palveluntuottajaa ja toimintaa koskevat edellytykset)

SOSTE kannatti tilapäisiä muutoksia sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta annettuun lakiin ja sosiaalihuoltolain 22 a pykälään, joilla haettiin ratkaisua Soteri-rekisterin hakemuskäsittely ruuhkautumiseen. Rekisteröitymismenettelyn keventämisen vaikutuksia potilas- ja asiakasturvallisuuteen tulee huolellisesti seurata ja arvioida etenkin, jos tilapäiseksi kaavailtu rekisteröintimenettely aiotaan vakinaistaa.

Kommenttinne arviomuistion luvusta 7 (Valvontalain 3 luku Palveluntuottajien ja palveluyksiköiden rekisteröinti)

SOSTE kannattaa yhden valtakunnallisen, kattavan master-rekisterin (Soteri) luomista sosiaali- ja terveystalvelujen tuottajista, koska se on toiminnallisesti järkevää ja kustannustehokasta. Organisaatioiden tiedot löytyisivät rekisteristä yhteisellä tietomallilla ja tietorakenteilla.

Valvontalain 14§ mukaan palveluntuottajien rekisteristä voidaan julkaista yleisen tietoverkon kautta henkilötunnusta lukuun ottamatta tiedot Suomessa toimivista sosiaali- ja terveydenhuollon palveluntuottajista sekä palveluyksiköistä ja niiden palveluista, vastuuhenkilöistä sekä palvelun asiakas- ja potilaskohderyhmästä. Arvioraportin mukaan julkista tietopalvelua ei ole vielä otettu käyttöön. SOSTE katsoo, että julkinen tietopalvelu tulisi saada käyttöön viipymättä, koska se lisäisi asiakkaiden ja potilaiden tiedonsaantia ja palvelujen vertailtavuutta esimerkiksi silloin, kun he tekevät valintaa palvelun tuottajista ja tarjolla olevista palveluista.

Kommenttinne arviomuistion luvusta 8 (Valvontalain 4 luku Omavalvonta)

Valvontalaki lisäsi omavalvonnan osuutta valvonnassa, mikä edellyttää palvelunjärjestäjältä ja -tuottajalta hallinto-osaamista ja selkeää vastuuden määrittelyä ja vastuuhenkilöiden nimeämistä. Kyseessä on ollut etenkin terveydenhuollossa suuri toimintakulttuurin muutos, jonka omaksumisen todetaan arvioraportissa vievän aikaa. Valvontaviranomaisten mukaan omavalvonnan toteuttamisessa on ollut havaittavissa alueellista vaihtelua ja tasoeroja.

SOSTE huomautti valvontalakia koskevassa lausunnossaan, että omavalvonta on yksi keino, mutta se ei voi korvata viranomaisen vastuulla olevaa valvontaa. Sekä omavalvontaan että ulkopuoliseen valvontaan tulee osoittaa myös riittävät resurssit.

SOSTE pitää hyvänä apulaisoikeuskanslerin näkemystä, jonka mukaan omavalvontaohjelmasta annettava asetus ohjaisi ja selkeyttäisi erityisesti järjestämisvastuun omavalvontaa. Asetus olisi sitova, ja sillä voitaisiin yhdenmukaistaa ja ohjata nimenomaan hyvinvointialueilla pohdituttanutta järjestämisvastuun omavalvontaa.

Velvollisuus selvittää rikostausta iäkkäiden ja vammaisten henkilöiden parissa työskenteleviltä on keskeinen suojelukeino. Muistiossa nähdään kuitenkin puutteena se, ettei laki nykyisellään mahdollista rikostaustan selvittämistä esimerkiksi vuokratyöntekijöiden, opiskelijaharjoittelijoiden tai tiettyjen ostopalvelutuottajien osalta, mikä voi vaarantaa asiakasturvallisuuden.

SOSTE kannattaa Valviran esitystä täsmentää lainsäädäntöä siten, että henkilöstöä välittävillä yrityksille säädettäisiin velvollisuus ilmoittaa valvontaviranomaiselle havaitsemastaan asiakas- ja potilasturvallisuutta vaarantavasta toiminnasta sekä virastolle oikeus saada tietoa näiltä yrityksiltä salassapidon estämättä. Valvontahavaintojen perusteella vuokratyövoimassa on yliedustettuna ammattihenkilöitä, joiden kohdalla on harkittava turvaamistoimenpiteitä potilas- ja asiakasturvallisuuden varmistamisessa.

Kommenttine arviomuistion luvusta 9 (Valvontalain 5 luku Viranomaisvalvonta)

-

Kommenttine arviomuistion luvusta 10 (Valvontalain 7 luku Erinäiset säännökset)

-

Kommenttine arviomuistion luvusta 11 (Valvontalain 8 luku Voimaantulo)

-

Kommenttine arviomuistion luvusta 12 (Erinäiset kysymykset)

SOSTE yhtyy arvioreportin näkemykseen, että Asiakas- ja potilasturvallisuuskeskuksen tehtäville on pysyväisluonteinen tarve. Tämän vuoksi asiakas- ja potilasturvallisuuskeskuksen asemasta, tehtävistä ja rahoituksesta tulisi säätää lailla.

SOSTE kuitenkin huomauttaa, että asiakas- ja potilasturvallisuutta koskeva sääntely on nykyisellään hajanaista ja vaikeasti tulkittavaa: esimerkiksi sosiaalityöntekijän täytyy osata lukea velvollisuuksistaan useasta eri laista; samoin potilaan, joka haluaa selvittää oikeutensa.

Uuden asiakas- ja potilasturvallisuusstrategian 2027–2031 valmistelun yhteydessä on esitetty, että yhtenäisen asiakas- ja potilasturvallisuuslain valmistelu tulisi käynnistää. SOSTE pitää tärkeänä, että lainsäädännön kokonaisuutta selkeytetään ja arvioidaan mahdollisuuksia sääntelyn kokoamiseksi.

Muut kommenttine arviomuistiosta

Arviomuistiossa on tunnistettu tarve kehittää valvontaa digitaalisissa palveluissa (kuten etävastaanotot ja tekoäly), jotta asiakas- ja potilasturvallisuus toteutuisi myös niissä. Tähän tarpeeseen on syytä vastata pikaisesti, sillä digitaalisia sosiaali- ja terveyspalveluita on kehitetty ja otettu käyttöön nopeasti ja tämä kehitys vain kiihtyy. Sosiaali- ja terveysministeriön Sosiaali- ja terveydenhuollon digitalisaation ja tiedonhallinnan strategiassa digitaalisuus nimetään sosiaali- ja terveydenhuollon kivijalaksi. Digitaalinen asiointi linjataan ensisijaiseksi kaikilla hyvinvointialueilla niissä palveluissa, joihin se sopii tai niille asiakkaille, jotka siihen kykenevät.

Arviomuiston perusteella valvontalaki on aiheuttanut epäselvyyksiä valvontamenettelyihin, viranomaisten toimivaltaan ja viranomaisten sekä palveluntuottajien väliseen vastuunjakoon liittyen. Nämä epäselvyydet heikentävät palveluntuottajien oikeusturvaa ja johtavat käytännössä vaihteleviin ja heikosti ennakoitaviin soveltamiskäytäntöihin. Ne lisäävät niin palveluntuottajien kuin viranomaistenkin kustannuksia ja heijastuvat viime kädessä suoraan potilasturvallisuuteen. Siksi SOSTE korostaa, että valvontalain jatkokehittämisessä keskeistä on sääntelyn selkeys, vastuiden yksiselitteisyys ja ennakoitavuus, jotta oikeusvarmuus toteutuisi yhdenvertaisesti.

Ojanen Minttu
SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry